

Kooperatiflerde Ortaklık Payı ve Risturn Hakkı

Hayri BOZGEYİK*

Büşra KAYA**

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, hbozgeyik@aybu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-9974-7459.

** Hakim, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Doktora Programı, busrakayaa23@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-3894-677X.

Makale geliş tarihi: 22 Şubat 2024 **Makale kabul tarihi:** 2 Temmuz 2024

Atıf önerisi: Bozgeyik, Hayri ve Büşra Kaya, “Kooperatif ve Ortakları Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Hukuki Boyutu: Ortaklık Payı ve Gelir-Gider Farkı Bağlamında Bir İnceleme”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 82, Sayı 3, Temmuz 2024, s.233-251. **DOI:** 10.30915/abd.1441066.

KOOPERATİFLERDE ORTAKLIK PAYI VE RİSTURN HAKKI

ÖZ

Kooperatif, ortaklarının ekonomik menfaatlerini yardımlaşma ve dayanışma ilkeleri çerçevesinde korumayı amaçlayan bir ortaklık modelidir. Kooperatifin amacına ulaşabilmesi için ortaklarına yüklediği bazı yükümlülükler vardır. Bunların başında ortakların kooperatiften ortaklık payı almaları gelmektedir. Kooperatif ortakları için öngörülen haklardan birisi ise gelir gider farkı dağıtımında ortaya çıkan talep (risturn) hakkıdır. Hem ortaklık payı edinme yükümlülüğü hem geri ödeme talep hakkı mali niteliktedir. Bu çalışmada ilgili yükümlülük ve hak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: kooperatif, sermaye, ortaklık payı, gelir gider farkı, risturn

SHAREHOLDING AND RETURN RIGHT IN COOPERATIVES

ABSTRACT

Co-operative is a partnership model that aims to protect the economic interests of its members within the framework of the principles of cooperation and solidarity. In order for the co-operative to achieve its purpose, there are certain obligations imposed on its members. One of the most important of these obligations is that the members acquire a share in the co-operative. One of the rights foreseen for co-operative members is the right to demand a return (risturn). Both the obligation to purchase membership shares and the right to demand return are financial in nature. In this study, these obligations and rights are analysed together.

Keywords: cooperative, capital, cooperative share, income-expense difference, right of return

GİRİŞ

Kooperatif, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini karşılıklı dayanışma, yardımlaşma ve kefalet yoluyla koruyup geliştirme amacına sahip bir ortaklık modelidir^[1]. Kooperatifin amacına ulaşabilmesi için ortaklara çeşitli yükümlülükler yüklenmiştir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi, kooperatif ile olan ortaklık ilişkisinin devamı için gereklidir.

Bu çalışmada ortakların Kooperatifler Kanunu 19'da (KoopK) düzenlenen ortaklık payı alma yükümlülüğü ile ortağın kooperatifin hesap dönemi sonunda ortaya çıkan olumlu gelir gider farkına ilişkin talep hakkı (risturn) üzerinde durulacaktır. Ortaklık payı alma yükümlülüğü ile gelir gider farkı talebi arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamakla birlikte bunlardan ilki ortağın kooperatife karşı mali yükümlülüklerinden, ikincisi ise mali nitelikli haklarından. Gelir gider talep hakkı kooperatifle işlem yapan ortaklara tanınmış bir haktır.

Kooperatiflerde ortağın gelir gider farkına ilişkin talep hakkı, diğer ticaret şirketlerinin aksine ortaklık payının miktarına veya tek başına ortak sıfatına bağlı değildir. Bu yönü ile çalışma, gelir gider farkının ortağın kooperatifle yapacağı muamelelere olan bağlılığını da incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle ortaklık payına ilişkin hukuki konular doktrin ve yüksek yargı kararları ışığında ele alınacak, sonrasında ise gelir gider farklı talep hakkı incelenecektir.

[1] Kooperatifin şirket ve tacir niteliğini uygulama ışığında ele alan bir çalışma için bkz. Sema Aydın ve Hasan Ali Kaplan. "Yargıtay'ın 12.11.2021 Tarihli ve 2020/2 E., 2021/3 K. Sayılı İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı Çerçevesinde Kooperatiflerin Tacir Niteliği." *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Mayıs, 2022, s.208 vd.

I. KOOPERATİFLERDE ORTAĞIN ORTAKLIK PAYI ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A) KOOPERATİFLERDE ORTAKLIK PAYINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ SORUNLAR VE UYGULAMA

Kanunda “değişir sermayeli şirket” olarak nitelenen kooperatifin (KoopK 1) unsurlarından birisi de ortaklık payıdır. Zira her ortak kooperatiften ortaklık payı almak ve bunu taahhüt etmek zorundadır (KoopK 19)^[2]. Ortaklar tarafından ortaklık paylarına karşılık yapılan ödemelerin toplamı kooperatif sermayesini oluşturmaktadır^[3]. Kooperatifin ortak yapısında değişimler oldukça bu sermaye de değişmiş olmaktadır.

Ortaklık payına dair KoopK 19 emredici mahiyette olduğundan ana sözleşme ile aksinin öngörülmesi mümkün değildir. Kooperatiflerin ana sözleşmesi ile bir üst sınır belirlenerek ortaklar tarafından bu sınır kapsamında ortaklık payının alınması imkân dâhilindedir. Kanun tarafından en fazla 5.000 ortaklık payı şeklinde bir üst sınır belirlenmiştir. Her ortak en az bir ortaklık payı taahhüt edebilecekse de kooperatifin üst kuruluşuna katılan ortakların genel kuraldan ayrı olarak en az 50 ortaklık payı taahhüt etmesi gerekmektedir (KoopK 19/2).

Her ortağın sahip olduğu paylar için bir ortaklık senedi düzenlenmektedir (KoopK 18). Bu senede yazılması zorunlu unsurlar kanunda “*Bu senede kooperatifin unvanı, sahibinin adı ve soyadı, iş ve konut adresi, kooperatife girdiği ve çıktığı tarihler yazılır*” şeklinde belirtilmektedir. Bir ortağın birden fazla ortaklık payı varsa bunların tek bir senette gösterilmesi mümkündür.

Kooperatiflerde ortak sıfatı, gerekli şartları taşıyan kişiler hakkında kooperatif yönetim kurulunun ortaklığa kabul kararı vermesi ile kazanılmaktadır (KoopK 8). Kural olarak gerçek veya tüzel kişiler kooperatif ortağı olabilmektedir (KoopK1, 9). Ancak kooperatif birliklerinin kurucuları sadece kooperatifler (KoopK 72), kooperatif merkez birliklerinin kurucuları ise kendileri kooperatif şeklinde kurulmuş olan (KoopK 72/2) kooperatif birlikleri olabilir.

Kanunda ortaklık payının taahhüt edilmesinin ortaklık sıfatının kazanılması için bir şart olup olmadığına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır.

[2] Bu konuda bkz. Merdan Çalışkan, “Kooperatiflerde ve Diğer Ticaret Şirketlerinde Sermaye Tutarı”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 6, Sayı 57, Mayıs, 2011, s.81-85.

[3] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 24/01/2005 Tarih ve E.2004/3818, K.2005/188 Sayılı Kararı.

Kanun sistematigi içinde KoopK19'un "Ortakların hak ve yükümlülükleri" başlığı altında düzenleniyor olması ve maddede "kooperatife giren" kişilerin en az bir ortaklık payına sahip olması gerektiğinin öngörülmesi ortaklık payının kooperatiflerde ortaklık sıfatının kazanılması için bir şart değil ortaklık sıfatı kazanan ortaklara yüklenen bir yükümlülük olduğunu göstermektedir^[4]. Ortaklar bu anlamda ortaklık payına sahip olmadıkları ve bunun bedelini kooperatife ödemedikleri takdirde, ana sözleşmede açıkça gösterilmek şartıyla (KoopK 16/1) bu durum ilgilinin ortaklıktan çıkarılması için bir sebep teşkil edecektir. Zira ortakların kooperatif payı edinmesi zorunlu olduğu gibi (KoopK 19), bunun miktarının ana sözleşmede belirlenmesi ve belirli bir miktarının peşin ödenmesi de (KoopK 4) zorunludur.

Eşitlik ilkesi (KoopK 23) gereği, kooperatife sonradan ortak olan kişi, girişinden önce doğmuş olan borçlardan diğer ortaklar gibi sorumlu olmaktadır (KoopK 35). İlkenin uygulanması, kooperatife sonradan katılmak isteyen kişilerden istenecek ödemeler açısından önemlidir. Zira özellikle enflasyon nedeniyle para değerindeki düşüş, kooperatife sonradan ortak olacak kişilerin yapacağı ortaklık ödemeleri açısından ortaklar arasındaki eşitliğin önceki ortaklar aleyhine bozulmasına neden olacaktır. Bu nedenle yeni üyeden tahsil edilecek miktarın diğer üyelerin yatırmış olduğu paraların değer kaybı da dikkate alınarak hesaplanması önem taşımaktadır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında bu değer kaybının, sonraki üyeden bağış şeklinde alınacak bir ek ödeme ile telafi edilmesini hukuka uygun bulmuş^[5], söz konusu kararında Özel Daire'nin "*Davalı kooperatifin boş bulunan üyelik için sonradan ortak olmak isteyen davacıdan, üyelik aidatları ile ilgili ödemelerden ayrı olarak bağış adı altında ek bir ödeme isteminde bulunmasında bir usulsüzlük olmadığı gibi aksine ortaklar arasında eşitlik sağlamaya yönelik bu işlem kabul edilebilir. Ancak, davalı kooperatifin bu konudaki istemi de keyfi bir miktar olmamalıdır. Diğer ortakların yatırdığı paraların tutarı, zamanı ve süresi ile zaman içinde paranın değer kaybı nazara alınmak suretiyle bu tutarın hesaplanması*

[4] Yahya Deryal, *Kooperatiflerde Ortak Sıfatının Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukuki Sonuçları* (Doktora tezi, Danışman Hamdi Yasaman), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, <https://tez.yok.gov.tr>, Tez No:30594 s.34.

[5] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 19/06/1991 Tarih ve E.1991/11-284, K.1991/380 Sayılı Kararı.

gerekmektedir. Davalının bağış adı altında talep ettiği miktar uyuşmazlık konusu olarak mahkemeye intikal ettiğine göre, uyuşmazlık konusu bu miktarın diğer ortakların yatırdığı ödemeler miktarına göre eşitlik ilkesi uyarınca fazla olup olmadığı ve ne miktar istenebileceği mahkemece tesbit edilmelidir. Bu nedenle mahkemece, diğer ortakların yatırdığı ödemeler miktarı kooperatif kayıtlarından tespit edilerek, bu ödemeler miktarına göre eşitlik ilkesi uyarınca davalının bağış adı altında istediği miktarın fazla olup olmadığı, ne miktar ödeme istenebileceği gerekirse bilirkişi vasıtasıyla saptanarak davacıdan bu miktarı davalı kooperatife ödemek isteyip istemediği sorularak, ödemek istediği takdirde davacıya bu konuda münasip bir süre verilerek bu süre içerisinde saptanan fark ödendiği takdirde davanın kabulüne, aksi takdirde ise davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir” şeklindeki bozma gerekçesini yerinde bularak ilk derece mahkemesinin direnme kararını bozmuştur^[6].

Bir ortaklık payına birden fazla ortağın sahip olup olamayacağına ilişkin kanunda bir açıklık yoktur. Ancak kanunda geçen “her ortak bir ortaklık payına sahip olur” (KoopK 19) ifadesinden hareketle, bir ortaklık payının yalnızca bir ortağa ait olabileceği sonucuna varmak mümkündür. Yargıtay bir kararında bu kuralı “Her ortağın en az bir ortaklık payı olması gerekir ve bu ortaklık hakkı bölünemez. Birden fazla kişinin aynı pay için hisseli ortak olması mümkün değildir. Kooperatif yönetim kurulu kararıyla bir ortaklığa birden fazla kişinin hisseli olarak kaydedilmesi ve hisseli ortak olarak tespit ve tescil edilmesi kooperatif bakımından hüküm ifade etmez” şeklinde ifade etmektedir^[7]. Buna göre ortaklık payı bedeli birden fazla kişi tarafından ödenmiş olsa bile görünürde yalnızca bir ortağa ait olacak, bir ortaklık payının birden fazla kişiye ait olduğu iddiası üçüncü kişilere ve kooperatife karşı ileri sürülemeyecektir^[8].

[6] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 25/12/1990 Tarih ve E.1991/1461, K.1990/8392 Sayılı Kararı.

[7] Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, 24/01/2023 Tarih ve E.2021/5488, K.2023/216 Sayılı Kararı; Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 18/09/2014 Tarih ve E.2013/9271, K.2014/5751 Sayılı Kararı.

[8] Mine Çiftçi Kılıçarslan, *Kooperatiflerde Ortakların Hak ve Yükümlülüklerinin Kapsamı* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Gökhan Şahan), Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 602202), s.151.

Kanaatimizce bu özellik anonim şirketler hukukundaki payın şirkete karşı bölünmezliği ilkesine benzemektedir (TTK 477). Bir paya birden fazla ortağın sahip olması halinde paya ilişkin hakların nasıl kullanılacağı konusu günceme gelmektedir. KoopK 19'un uygulama şekli bakımından "1163 sayılı Kanununun 98. maddesinin atfıyla Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketlere ilişkin maddesinin uygulanması" öngörülmektedir^[9]. Bu nedenle, bir paya birden fazla ortağın sahip olduğu durumlarda ortakların ortaklık payından kaynaklanan hakları kullanabilmesi için TTK 432 ve 477'de anonim şirket pay sahipliğine ilişkin olarak öngörüldüğü üzere bir temsilci atamaları gerekmektedir^[10]. Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından verilen kararda "ortaklık payı kooperatife karşı bölüne-meyeceğinden, bir paya birden fazla kişi ortak olmuş ise bunlar haklarını kooperatife karşı ancak ortak bir temsilci aracılığıyla kullanabilecektir. Ortak temsilci tayin etmedikleri takdirde kooperatifçe bunlardan herhangi birine yapılacak bildirim hepsi için geçerli olacaktır" ifadeleri yer almaktadır^[11].

Kooperatif yönetim kurulu tarafından bu kurala aykırı olarak bir payın birden fazla ortağa ait olduğu kabul edildiği takdirde, kurul üyelerinin hukuki ve cezai sorumluluğu doğacaktır (KoopK 62/3). Ancak bu durum ortağın kooperatiften çıkarılması için bir gerekçe oluşturmamaktadır.

Kooperatif payı, ortağın şahsi borçları için haczedilemez^[12]. Ancak koope-ratifin tasfiyesi halinde ortağa düşecek miktar, veya örneğin ferdi mülkiyet konusu bağımsız bölüm^[13] veya faiz ve gelir-gider farklarından kaynaklı olarak

[9] Altuğ İmamoğlu, *Yapı Kooperatifleri ve Gayrimenkul İşlemleri*, Ankara, Yazıt, 2007, s.31.

[10] Gönen Eriş, *Açıklamalı- İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku*, Ankara, Seçkin 3. Baskı, 2001, s.621-622. Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 17/06/2013 Tarih ve E.2013/3535, K.2013/4142 Sayılı Kararı.

[11] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 30/05/2018 Tarih ve E.2017/23-2539, K.2018/1149 Sayılı Kararı.

[12] Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 24/10/2005 Tarih ve E.2005/16942, K.2005/20667 Sayılı Kararı.

[13] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 9/2/2005 Tarih ve E.2005/12-58, K.2005/45 Sayılı Kararı.

ortağın payına düşen kısmın haczi mümkündür (KoopK19/6)^[14]. Yargıtay, BAM tarafından “bir ortağın kişisel alacaklısının ancak ortağın faiz ve gelir-gider farklarından payına düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ona ödenebilecek payı haczettirebileceğini, davacının üyesi olduğu kooperatifin tasfiye edildiği ya da faal olmadığına ilişkin şikayet ve istinaf nedeninin de bulunmadığından anılan madde hükmüne göre kooperatif ortaklık payına haciz konulmasının mümkün olmadığından mahkeme kararında isabetsizlik görülmediği” şeklinde verilen kararı onamış^[15], benzer nitelikteki bir başka kararında ise “kooperatif ortağının alacaklıları, ancak ortağın faiz ve gelir-gider farklarından hissesine düşen miktarı ve kooperatifin dağılması halinde ortağa ödenecek payın” haczedilebileceğine karar vermiştir^[16].

B) KOOPERATİFLERDE NAKDİ SERMAYE KONULMASINA İLİŞKİN ESASLAR VE UYGULAMA

Ortakların kooperatife katılırken verdikleri nakdi katılma payı “nakdi sermaye” olarak adlandırılmakta (KoopK 4, b.4), varsa ayın niteliğindeki sermaye payları (KoopK 20) ile birlikte bunların tamamı kooperatif tüzel kişiliğinin sermayesini oluşturmaktadır.

Ortaklık payı taahhüdü ortakların mali yükümlülükleri arasında yer alır^[17] ve kooperatif ana sözleşmelerinde belirtilir. Kanun gereği her ortaklık payı 100 TL'dir (KoopK19/2).Ortaklık payının değeri kooperatiflerin amaç ve faaliyet konularına göre ilgili bakanlıkça artırılabilir. Ana sözleşme ile kanunda öngörülen bu tutarın daha üzerinde bir ortaklık payı tutarı

[14] Eriş, *op.cit.*, s.618; Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 07/03/2023 Tarih ve E.2022/8548, K.2023/1429 Sayılı Kararı; Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 09/03/2017 Tarih ve E.2016/11547, K.2017/3550 Sayılı Kararı.

[15] Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 07/03/2023 Tarih ve E.2022/8548, K.2023/1429 Sayılı Kararı.

[16] Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 09/03/2017 Tarih ve E.2016/11547, K.2017/3550 Sayılı Kararı.

[17] Mustafa Erdem Can, Şirketler Hukuku Dersleri, Ankara, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, 2017, s.73.

belirlenmesi de mümkündür^[18]. 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'na göre sigortacılık faaliyetinde bulunacak kooperatifler için "en çok pay taahhüt" sınırı uygulanmaz ve ortaklık payının değeri konusunda ilgili kurumun görüşü alınır (KoopK 19/2).

Ortaklık paylarının tutarının ve kooperatif sermayesinin ne şekilde ödeneceğinin kooperatif ana sözleşmesinde yer alması zorunludur (KoopK 4/4). Aynı hükümden, ortakların kooperatife ödemeyi taahhüt ettikleri sermayenin en az dörtte birini peşin ödeme zorunluluğu olduğu da anlaşılmaktadır. Geriye kalan tutarın nasıl ve ne zaman ödeneceğine ilişkin kanunda bir düzenleme olmasa da anasözleşme ile bu hususun düzenlenmesi mümkündür.

Ortaklar tarafından taahhüt edilen nakdi sermayenin nereye ödeneceğine ilişkin kanunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda KoopK 98'de TTK'ye yapılan atıf ile TTK 345'deki ödeme yerine ilişkin düzenlemeler uygun düştüğü ölçüde uygulanarak nakdi sermayenin nereye ödeneceği hususu çözülecektir. Bu düzenlemeye göre kooperatife yapılacak nakdi ödemelerin Bankacılık Kanununa bağlı bir bankada kooperatif adına açılacak özel bir hesaba ve sadece kooperatifin kullanabileceği şekilde yatırılması gerekmektedir (TTK 345/1).

Bütün şirketlerde sermayenin işletme konusu ile mütenasip olması gerekmektedir. Bir anonim şirketin konusu, örneğin gıda sektöründe doğrudan faaliyette bulunarak kâr elde etmeye yönelik faaliyetler yürütme olmasına mukabil, kooperatiflerin konusu, gelir getirici faaliyetlerin bizzat kooperatif tarafından yapılmasından ziyade, bunun, kooperatif ve ortaklar arasında daha etkin ve verimli yapılabilmesidir. Kooperatifin ortaklar ve/veya üçüncü kişilerle muamelelerde bulunabilmesi de bir sermaye gücüne sahip olmasını gerektirmektedir.

C) KOOPERATİFLERDE AYNI SERMAYE KONULMASINA İLİŞKİN ESASLAR VE UYGULAMA

Ortakların kooperatife ayni sermaye koyup koyamayacakları ana sözleşmede gösterilmesi zorunlu unsurlardanır (KoopK3/1 b.6; 4; 20). Ana sözleşmede öngörülmesi halinde kooperatiflere ayni sermaye olarak para dışında bir mal, demirbaş, taşıt veya bina vb. getirilmesi veya başka

[18] Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 22/02/2010 Tarih ve E.2009/ 11437, K.2010 / 2130 Sayılı Kararı. Aksi görüş için bkz. Eriş, *op.cit.*, s.258.

bir işletmenin sermaye olarak konulması mümkündür (KoopK 20). Bu halde aynî sermayenin, devralınan akçalı kıymetler^[19] ve *işletmelerin* (KoopK 3/1 b.6; TTK 137/3) neden ibaret olduğu ve bunlara biçilen değer ana sözleşmede belirtilerek ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekmektedir^[20].

Ayınların değeri ana sözleşme belirlenmediği takdirde, kurucular tarafından yapılacak çağrı ile toplanan ilk genel kurul toplantısında ortak sayısının üçte ikisini temsil eden ortaklar tarafından seçilecek bilirkişi tarafından değer tespiti yapılması gerekir (KoopK21/1). Şayet kooperatife sonradan katılacak bir kişi aynı sermaye koymak isterse o zaman yönetim kurulu tarafından yapılan çağrı üzerine genel kurul yine aynı yetersayı ile bu konuda değer tespiti için bilirkişi seçecektir (KoopK21/2). Ortakların üçte ikisinin değer tespiti konusunda birleşmesi mümkün olmadığı takdirde sulh hukuk mahkemesinden bilirkişinin seçimi istenir (KoopK 21/3). Bilirkişi tarafından yapılan değer tespitine karşı yine Sulh Hukuk Mahkemesine itiraz edilebilir. Bu halde mahkemenin vereceği karar kesindir (KoopK 21/4).

Kooperatife aynı sermaye konulması halinde bunun neden ibaret olduğu ve biçilen değeri ana sözleşmede gösterilir. Bu halde aynın mülkiyeti kooperatife geçmiş olur. Ortak kooperatiften ayrılırken sermaye olarak koyduğu aynın kendisine iade edilmesi söz konusu olmaz. Bu halde yalnızca sermaye olarak koyduğu aynın değerinin iadesi mümkün olur^[21]. Yargıtay bir kararında kooperatife bu anlamda ortaklık payı karşılığında inşaat malzemesi veren bir ortağa ayrılırken bu malzemenin aynen iade edilmesinin mümkün olmadığına, bunun verilmiş tarihindeki parasal değeri kadar ödeme yapılmış sayılacağından ancak bu bedelin istenebileceğine hükmetmiştir^[22]. KoopK 17'ye göre “*Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortakların kendilerinin yahut mirasçılarının kooperatif varlığı üzerinde hakları olup olmadığı ve bu hakların nelerden ibaret bulunduğu ana sözleşmede gösterilir. Bu*

[19] Kanunda geçen “akçalı kıymetler” kavramını TTK 342'ye kıyasla “nakden değerlendirilebilen ve devrolunabilen malvarlığı unsurları” şeklinde anlamak mümkündür.

[20] Eriş, *op.cit.*, s.258; Can, *op.cit.*, s.90.

[21] Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 18/04/2014 Tarih ve E.2014/3012, K.2014/3056 Sayılı Kararı.

[22] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 20/04/1987 Tarih ve E.1986/2367, K.1987/2300 Sayılı Kararı.

haklar, yedek akçeler hariç olmak üzere, ortağın ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanır". Kanaatimizce nakdi alınan paylarda olduğu gibi ayrılan ortağa, kooperatife kooperatif payı karşılığı getirdiği ayınların bunları getirdiği tarihteki değerinin verilmesi uygun bir çözüm olmayacaktır. Ayrılan ortağa her halükârda ortaklık payının verilmesi gerekmektedir. Bu ise ortağın kooperatife yaptığı ödemeler veya ortaklık payı karşılığı getirdiği ayınların kanuna uygun belirlenen değeri ile buna ilave edilen olumlu gelir gider farkını ifade etmektedir^[23]. Ancak kanaatimizce bu şekilde bulunan bedelin hakkaniyete uygun olmadığı, özellikle kooperatif payının daha yüksek olduğu hallerde, payın rayiç değerinin belirlenerek ortağa verilmesi gerekecektir.

II. KOOPERATİFLERDE ORTAĞIN GELİR GİDER FARKI TALEP HAKKI

A) KAVRAM

Diğer ticaret şirketlerinin aksine kooperatiflerde ortak ile kooperatif arasındaki bağ, ortağa hesap dönemleri sonu itibariyle dağıtılmasına karar verilen kâr üzerinde bir talep hakkı tanınması esasına değil, ortakların belirli ekonomik menfaatlerinin korunması esasına dayanmaktadır. Bu nedenle kooperatifin ortaklarla yaptığı muamelelerden^[24] doğan kazanç kanunda "olumlu gelir gider farkı" kavramı ile ifade edilmiş, kanunun sadece bir hükmünde, o da yönetim kurulu üyelerine yapılabilecek ödemeler bağlamında "risturn" kavramı kullanılmıştır (KoopK 56/6)^[25]. Doktrin ve yargı

[23] Daha geniş bilgi için bkz. Can, *op.cit.*, s.90.

[24] Kooperatifin konusu ve üyelerin kooperatif ile yaptığı işleme göre risturn alacağına oluşup oluşmadığı konusunda bir örnek için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 08.03.2017 Tarih ve E.2015/967, K.2017/426 Sayılı Kararı.

[25] Haksız risturn ödemesi yönetim kurulu üyelerinin hukuki ve cezai sorumluluğuna yol açabilmektedir. Bkz. Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 13/12/2018 Tarih ve E.2018/11561, K.2018/9654 Sayılı Kararı; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 17/11/2014 Tarih ve E.2013/12729, K.2014/19452 Sayılı Kararı. Yönetim kurulu üyesine, aynı zamanda kooperatif üyesi olan ve bu nedenle risturn ödemesi yapılması nedeniyle verilen ceza hükmünün bozulması yönünde bkz. Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 30/01/2017 Tarih ve E.2015/33965, K.2017/534 Sayılı Kararı. Yapılan ödemenin, kooperatifle işlemi nedeniyle yapılan bir risturn ödemesi mi yoksa ücret ödemesi mi olduğunun belirlenmesi önem taşımaktadır. Bkz. Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 15.11.2011 Tarih ve E.2011/843, K.2011/1735 Sayılı Kararı; Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 03.2013 Tarih

kararlarında konuyu ifade etmek üzere daha çok risturn kavramının tercih edildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise her iki kavram da kullanılmıştır.

B) GELİR GİDER FARKININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Kooperatifler doğrudan kâr elde edip bunu ortakları arasında dağıtan değil, ortaklarının menfaatlerini koruma amacıyla hareket eden bir ticaret şirketi türüdür. Kooperatif için kanunda veya doktrin tarafından yapılan tanımlarda *kâr elde etme amacından* bahsedilmemesi, kooperatifte böyle bir değer hiç oluşmayacağı ve bu değeri ortaklarına dağıtmayacağı anlamına gelmemektedir.

Diğer ticaret şirketlerinden işlevsel farkları nedeniyle, kooperatiflerin ortaklarla yapılan muameleleri sonucunda ortaya çıkan sonuç “kâr” veya “zarar” şeklinde değil, “gelir gider farkı” şeklinde ifade edilmektedir (KoopK38 ve ayrıca 4/1 b.9; 19/6; 24 vb.)^[26]. Bunun nedeni kâr dağıtımının kooperatiflerin amacı değil faaliyetleri neticesinde kendiliğinden meydana gelen doğal bir sonuç olmasıdır^[27]. Anasözleşmelerinde hüküm bulunmak kaydıyla, faaliyet dönemi sonunda kooperatifin gelir ve giderleri arasında

ve E.2013/762, K.2013/1619 Sayılı Kararı; Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 7/12/2015 Tarih ve E.2015/3147, K.2015/7952 Sayılı Kararı.

[26] Deryal, *op.cit.*, s.877; Merih Kemal Omağ, “1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Açısından Kooperatif Teşekküllerinin Hukukî Mahiyet ve Niteliği”, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Sayı 2, 1974, s.216; Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2017, s.403; Remziye Demir, *Kooperatif Ortağının Hak ve Yükümlülükleri* (Yüksek Lisans Tezi- Danışman Fatih Aydoğan), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No:596329), s.59.

[27] Ünal Tekinalp, *Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortaklık Sifatının Kazanılması ve Yitirilmesi*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1972, s.58.

oluşan olumlu fark^[28] kooperatifle işlem yapmış olan ortaklara^[29], yaptıkları muameleleri ile orantılı bir şekilde^[30] dağıtılabılır (KoopK 38/2).

Olumlu gelir gider farkının ortaklara dağıtılması konusunda anasözleşme hüküm bulunması halinde ortağın buna ilişkin hakkı gelir-gider farkını talep hakkı şeklinde ifade edilmektedir^[31]. Gelir gider farklı kural olarak yapı kooperatiflerinde pek görülmezken^[32], ortağın kooperatifle muamele yapmalarının önem arz ettiği üretim, tüketim, motorlu taşıyıcılar, kredi ve kefalet, esnaf sanatkâr, pazarlama, tarım ve kredi kooperatiflerinde daha sık ortaya çıkabilmektedir^[33].

C) ORTAĞIN GELİR GİDER FARKI TALEP HAKKI

Kanun koyucu esas olarak olumlu gelir gider farkının ortaklara paylaştırılmasını öngörmemiştir. Kooperatif ana sözleşmesi ile aksine bir düzenleme yapılmamışsa bir yıllık faaliyet sonucu elde edilen hasılatın tamamı gelir gider farkı olarak kooperatifin yedek akçelerine eklenmesi gerekmektedir (KoopK 38). Ortaklara olumlu gelir gider farkından anasözleşme ile belirlenmiş kurallara göre dağıtım yapılır (KoopK38/2). Ortaklara bu nitelikte bir dağıtım yapıp yapılmayacağı, şayet yapılacaksa hangi oranda yapılacağı ana sözleşme ile belirlendiğinden dağıtım ve buna ilişkin talep hakkının istisnai bir düzenleme olduğu söylenebilir.

Ortaklara olumlu gelir gider farkı dağıtımını kendine özgü bir nevi kâr dağıtımıdır. Ancak diğer ticaret şirketleri ve özellikle sermaye şirketlerinin aksine, bu konuda ortakların sermayeye katılım oranları, bunun büyük veya

[28] Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 26/10/2015 Tarih ve E.2014/5749, K.2015/6856 Sayılı Kararı.

[29] Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 15/02/2016 Tarih ve E.2015/2113, K.2016/800 Sayılı Kararı.

[30] Üstün ve Aydın, *op.cit.*, s.130.

[31] Demir, *op.cit.*, s.59-60.

[32] İlker Tüneri, *Kooperatifler Uygulaması*, Ankara, Seçkin, 2007, s.234-235.

[33] Ayrıntı için bkz. Üstün ve Aydın, *op.cit.*, s.130-131.

küçüklüğü, kurucu ortak olup olmadıkları, mensup oldukları meslek veya ne kadar süredir kooperatife üye oldukları dikkate alınmaz^[34].

Kooperatifin ortaklarla yaptığı muamelelerden bir yıllık faaliyet sonunda elde edilen hasıladan eşitlik (KoopK 23)^[35] ilkesi gereğince bir dağıtım yapılır^[36]. İlgili faaliyet dönemi içerisinde kooperatifle muamelede bulunmayan ortağa bu anlamda bir ödeme yapılmaz^[37].

D) GELİR GİDER FARKININ DAĞITIM USULÜ VE ŞARTLARI

Ortaklara gelir gider farkı dağıtımını genel kurul kararı ile olur. Bu konuya ilişkin karar almak genel kurulun devredilemez ve vazgeçilemez yetkilerindedir (KoopK 42/3).

Ortaklara dağıtım yapılabilmesi için gerekli şartlardan birisi de önceki yıllara ait geçmişe dönük olumsuz gelir gider farkının (zararın) bulunmamasıdır (KoopK 38/6)^[38]. Kooperatifin önceki faaliyet dönemlerine ait olumsuz gelir gider farkı mevcutsa öncelikle bunun ortadan kaldırılması, yani mevcut olumlu gelir gider farkının bu önceki olumsuz farkın kapatılmasına tahsis edilmesi gerekir.

Bundan sonra, öncelikli olarak yedek akçeler ve varsa kooperatif çalışanları ve ortakları için yardım kuruluşları vücuda getirmek ve bunları işletmek amacı kurulan fonlara ayrılması gereken miktarların ayrılması gerekir (KoopK 40; 41). Bundan sonra hala gelir-gider farkından ortaklara dağıtılması gereken bir miktar kalırsa ortaklara dağıtım yapılması mümkündür^[39].

[34] Tekinalp, *op.cit.*, s.62-63.

[35] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 07/04/2009 Tarih ve E.2007/9478, K.2009/4228 Sayılı Kararı.

[36] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 03/03/1981 Tarih ve E.1981/287, K.1981/910 Sayılı Kararı.

[37] Tüneri, *op.cit.*, s.235; Ünal Tekinalp, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul, Vedat, 2017, Cilt II, s.658.

[38] Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 28/11/2013 Tarih ve E.2013/6079, K.2013/7543 Sayılı Kararı.

[39] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 05/03/2009 Tarih ve E.2007/6547, K.2009/2563 Sayılı Kararı; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 20/02/2004 Tarih ve E.2003/6519, K.2004/1530

Ana sözleşme ile, gelir-gider farkından elde edilen olumlu farkın ortaklara dağıtılabileceği öngörülebileceği gibi ortaklık faaliyetleri dışındaki faaliyetlerden elde edilen gelirlerin ortaklar arasında dağıtılabileceği de öngörülebilir (KoopK38/4). Bu öngörülmemişse ortaklık faaliyetleri dışında kalan faaliyetlerden elde edilen gelirin kooperatifin gelişimine tahsis edilmek amacıyla özel bir fona aktarılması gerekir (KoopK 38/4 son cümle).

E) GELİR GİDER FARKI DAĞITIMI İLE SERMAYE PAYLARINA FAİZ ÖDENMESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kooperatifler Kanunu'nun 38. maddesinin 3. fıkrası, kooperatif ana sözleşmesi itegelir-gider farkının en az yüzde ellisi ortaklara gelir gider farkı olarak dağıtıldıktan sonra ortakların sermaye paylarına, genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebileceğini öngörmektedir^[40]. Kural olarak kooperatifle muamelede bulunan ortaklara gelir gider farklı ödenmesi ile ortakların sermaye paylarına faiz ödemesi arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle iki konunun aynı maddede düzenlenmiş olması dikkat çekmektedir. Kanatimizce ana sözleşmede öngörülen faiz ödemesinin ön şartı kooperatifle muamelesi olan ortaklara olumlu gelir gider farkının ödenmiş olmasıdır. Faiz ödemesi, ortaklık payı ödemiş bütün ortaklar için söz konusu olduğu halde gelir gider farkı kooperatifle muamelesi olan ortaklar için söz konusudur. Bu niteliği ile kanun, gelir gider farkı ödenmesini, faiz ödemesine göre öne aldığı anlaşılmaktadır. Faize esas olan değer, katılma payının ödenmiş olan kısmıdır. Kooperatiflerde sermaye paylarının yasal alt sınır seviyesinde olduğu hallerde bu ödeme de sembolik olacaktır^[41].

Sayı Kararı. Olumlu gelir-gider farkının en az yüzde onu kooperatifin yedek akçesi olarak ayrılmadıkça ortaklara dağıtım yapılamaz (KoopK 39/1). Bu hüküm TTK'da yer alan kanuni akçe gibi emredici nitelikte bir hükümdür. Bu nedenle bu şartın ana sözleşme ile ortadan kaldırılması veya oranın düşürülmesi mümkün değildir. Ancak yedek akçe için ayrılacak oranın ana sözleşme ile arttırılması mümkündür (Soner Altaş, *Yedek Akçe Ayrımı ve Kullanımı*, İstanbul, Vedat, 2010, s.219-220.). Kooperatiflerin üst kuruluşlarında ise bu oranın en az yüzde on beşi olağanüstü yedek akçeye ayrılmadıkça ortaklara dağıtım yapılamayacaktır.

[40] Tekinalp, Poroy ve Çamoğlu, *op.cit.*, c.II, s.658.

[41] Karş. Faiz talebi, kollektif şirket ortağının şirketten istemleri arasında (TTK 228) öngörülmüştür. Anonim şirketlerde ise kuruluşta konulan sermaye için hazırlık

SONUÇ

Kooperatif, doğrudan ortaklar için kâr paylaşım amacı gütmeyen ama yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde ortaklarının ekonomik menfaatlerini korumayı amaçlayan bir ortaklık modelidir. Kooperatifin bu amacına ulaşabilmesi için ortaklara yönelik birtakım yükümlülükler öngörülmüştür. Bu yükümlülüklerden biri de ortakların kooperatiften ortaklık payı almalarıdır. Ortaklar tarafından kooperatife ortaklık payı karşılığında yapılan ödemelerin toplamı kooperatifin sermayesini oluşturmaktadır.

Bir ortaklık payına birden fazla ortağın sahip olup olamayacağına ilişkin kanunda açık bir düzenleme yoktur. Her ortağın bir ortaklık payına sahip olabileceğine ilişkin düzenlemeden hareketle bir paya birden fazla ortağın sahip olamayacağı sonucu çıkarmak mümkündür. Bu durum anonim şirketlerde ortaklık payının şirkete karşı bölünmezliği ilkesi ile benzerlik arz etmektedir. Bir paya birden fazla ortağın sahip olması halinde paya ilişkin hakların ne şekilde kullanılacağı sorununun, anonim şirketlere ilişkin hükümlerin uygun düştüğü ölçüde kooperatiflere de uygulanması ile çözülmesi mümkündür. Bu halde şayet bir paya birden çok ortak sahipse o halde paya ilişkin hakların kullanılabilmesi için bir temsilci atanması gerekmektedir.

Kooperatiflerin yıllık faaliyetleri sonucu oluşan olumlu gelir gider farkı uygulamada “risturn” kavramı ile ifade edilmektedir. Anasözleşmede aksi öngörülmemişse gelir gider farkının tamamının yedek akçelere eklenmesi gerekmektedir. Gelir-gider farkından ortaklara dağıtım ancak ana sözleşme ile açıkça düzenlenmiş ise mümkündür. Diğer ticaret şirketlerinin aksine, ortağın sermaye payı ile kooperatiften talep edebileceği gelir gider farkı arasında doğrusal bir bağlantı yoktur. Gelir gider farkı, kooperatifle muamelelerde bulunan ortaklara, yaptıkları muamelelere bağlı olarak değişen bir nevi kâr dağıtımıdır. Gelir gider dağıtımında kanunda bu konuda öngörülen kural ve sınırlamalara dikkat edilmesi gerekmektedir.

dönemi faizi olarak (TTK 510) düzenlenmiş ancak TTK 509’da sermaye payı için faiz ödenmeyeceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu düzenlemeler de dikkate alındığında, kanaatimizce kooperatiflerde ortaklık payı için faiz ödemesine ilişkin KoopK 38/3 hükmü kooperatiflerin yardımlaşma ve dayanışma şeklinde formüle edilen işlevlerine aykırıdır.

KAYNAKÇA

- Altaş, Soner, *Yedek Akçe Ayrımı ve Kullanımı*, İstanbul, Vedat, 2010.
- Aydın, Sema ve Hasan Ali Kaplan, “Yargıtay’ın 12.11.2021 Tarihli ve 2020/2 E., 2021/3 K. Sayılı İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı Çerçevesinde Kooperatiflerin Tacir Niteliği”, *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1 Mayıs 2022, s.193-216.
- Can, Mustafa Erdem, *Şirketler Hukuku Dersler*, Ankara, Yetkin, 2017.
- Çalışkan, Merdan, “Kooperatiflerde ve Diğer Ticaret Şirketlerinde Sermaye Tutarı” *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 6, Sayı 57, Mayıs 2011, s.81-85.
- Çiftçi Kılıçarslan. Mine, *Kooperatiflerde Ortakların Hak ve Yükümlülüklerinin Kapsamı* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Gökhan Şahan) Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 602202).
- Demir, Remziye, *Kooperatif Ortağının Hak ve Yükümlülükleri* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Fatih Aydoğan) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No:596329).
- Deryal, Yahya, *Kooperatiflerde Ortak Sıfatının Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukuki Sonuçları* (Doktora Tezi, Danışman Hamdi Yasaman), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 30594).
- Deryal, Yahya, “Yapı Kooperatiflerinde Payın Devri ve Kura Çekme (Tahsis) İşleminin Devre Etkisi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, Haziran 2001, s. 81-91.
- Eriş, Gönen. *Açıklamalı- İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku*, Ankara, Seçkin, 3. Baskı, 2001.
- Göç Gürbüz, Diğdem “Kooperatif Ortaklarının Sorumluluğu” *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, 2010, s.463-477.
- İmamoğlu, Altuğ, *Yapı Kooperatifleri ve Gayrimenkul İşlemleri*, Ankara, Yazıt, 2007.

- Kaçak, Nazif, *Konut Yapı Kooperatifleri*, Ankara, Seçkin, 3. Baskı, 2004.
- Mollaoglu, Yusuf, *Kooperatiflerin Hukuki Niteliği* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Nurşen Ayan), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018. (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 505485).
- Omağ, Merih Kemal, “1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Açısından Kooperatif Teşekküllerinin Hukukî Mahiyet ve Niteliği”, *İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Sayı 2, 1974, s.193-222.
- Örnek, Özge, *Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Emre Kalender), Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020. (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 632311)
- Tekinalp, Ünal, *Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortaklık Sifatının Kazanılması ve Yitirilmesi*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1972.
- Tekinalp, Ünal, Reha Poroy ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul, Vedat, 2017, c.II.
- Tüneri, İlker, *Kooperatifler Uygulaması*, Ankara, Seçkin, 2007.
- Üstün, Yusuf ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, Ankara, Seçkin 2. Baskı, 2017.